

Spadek liczebności populacji dzięcioła białoszyjego *Dendrocopos syriacus* w aglomeracji krakowskiej

Łukasz Kajtoch, Bartłomiej Kusal

Instytut Systematyki i Evolucji Zwierząt Polskiej Akademii Nauk, Sławkowska 17,
31-016 Kraków; lukasz.kajtoch@gmail.com

Abstrakt: Dzięcioł białoszyi *Dendrocopos syriacus*, gatunek chroniony Dyrektywą Ptasią Unii Europejskiej, występuje w Polsce od blisko półwiecza. Po okresie ekspansji nastąpił regres populacji wiejskiej w kluczowym obszarze występowania w południowo-wschodniej części kraju. Gatunek ten występuje powszechnie także w miastach południowej, wschodniej i centralnej części kraju, ale wiedza o miejskich populacjach jest fragmentaryczna. Powoduje to, że w ramach sieci Natura 2000 w Polsce ochroną objęto jedynie populacje w krajobrazie rolniczym. W niniejszym opracowaniu porównano stan populacji dzięcioła białoszyjego w aglomeracji krakowskiej w latach 2012–2015 i 2021. W analizowanym okresie liczebność gatunku zmalała o 50% (z około 21 do 12 stanowisk na badanych trzech powierzchniach). Jednocześnie zaobserwowano zwiększenie się udziału par mieszanych z dzięciołem dużym *Dendrocopos major* i par tworzonych przez hybrydy. Spadek liczebności był prawdopodobnie związany z ubywaniem dogodnych siedlisk (zadrzewień i sadów). Na zanik terytoriów wpływ mogła mieć także konkurencja z dzięciołem dużym, który zwiększa liczebność w kraju, oraz hybrydyzacja między tymi gatunkami. Zanik stanowisk dzięcioła białoszyjego w Polsce południowo-wschodniej może doprowadzić w przyszłości do wzrostu stopnia zagrożenia gatunku. Wskazane jest uwzględnienie potrzeb ochrony gatunku w planowaniu przestrzennym terenów zurbanizowanych, zwłaszcza poprzez utrzymanie i odtwarzanie preferowanych zadrzewień, a także wprowadzenie monitoringu populacji.

Słowa kluczowe: dzięcioł białoszyi, *Dendrocopos syriacus*, Kraków, spadek liczebności, zagrożenia

Decline in the population of the Syrian Woodpecker *Dendrocopos syriacus* in the Krakow agglomeration. Abstract: The Syrian Woodpecker *Dendrocopos syriacus*, species listed in Bird Directive of European Union, is present in Poland for almost half a century. After a period of expansion, there was a regress of the rural population in its core range in the SE part of the country. This species is widespread in cities of southern, eastern and central Poland, but the knowledge on urban populations is limited. This results in only populations of the agricultural landscape being protected within the Natura 2000 network in Poland.. This study compares the status of the Syrian Woodpecker population in the Krakow agglomeration between 2012–2015 and 2021. Within that period the abundance of the species decreased by 50% (from c. 21 to 12 sites in three examined plots). At the same time, an increase in the share of mixed pairs with the Great Spotted Woodpecker *D. major* and pairs formed by hybrids was observed. The decline in the abundance was probably related to the loss of favourable habitats (woodlands and orchards). Competition with the

Great Spotted Woodpecker, which increases in number in the country, and hybridization between these species may also have had an impact on territory disappearance. The decline of the Syrian Woodpecker in south-eastern Poland may contribute to its becoming endangered in the future. It is advisable to take into account the species protection requirements in the spatial development planning of urban areas (maintaining and reconstructing preferred woodlots), and the implementation of population monitoring programmes.

Key words: Syrian Woodpecker, *Dendrocopos syriacus*, Kraków, decline, threats

Pojawienie się dzięcioła białoszyjego *Dendrocopos syriacus* w Europie miało miejsce wskutek ekspansji z pierwotnego zasięgu występowania obejmującego Bliski Wschód (Michalczuk 2014). Gatunek ten w latach 90. XIX w. skolonizował Bałkany, następnie w XX w. opanował Kotlinę Panońską i region pontyjski sięgając ostatecznie Dolnej Austrii i Moraw na zachodzie, Polski i Białorusi na północy oraz centralnej Rosji, Krymu i Kaukazu na wschodzie (Munteanu & Samwald 1997, Gorman 2004). Ekspansja ta była jednym z najbardziej spektakularnych przykładów zmian zasięgu populacji ptaków w XX w. Dzięcioł białoszy od lat 70. XX w. wchodzi w skład awifauny krajowej (Ciosek & Tomiałojć 1982), przy czym w XX w. najliczniej zasiedlał Podkarpacie i Lubelszczyznę, stopniowo rozszerzając zasięg ku północy i zachodowi (Michalczuk 2014). Ekspansja gatunku zatrzymała się na przełomie XX i XXI w. – obecny zasięg występowania dzięcioła białoszyjego obejmuje Małopolskę, Górny Śląsk, Świętokrzyskie, Mazowsze i Podlasie, a na Dolnym Śląsku i w centralnej Polsce pojawiły się lokalne populacje i efemeryczne stanowiska (Michalczuk 2014). Geograficznie skrajne obserwacje tego gatunku odnotowano na Mazurach, Kaszubach i w Wielkopolsce, gdzie nie utworzyły się jednak stabilne populacje.

Dzięcioł białoszy pierwotnie zasiedlał lasostep oraz gaje owocowe na Bliskim Wschodzie (Al-Safadi 2004, Aghanajfzadeh et al. 2011), chociaż podawany był także z lasów w Iranie (Khanaposhtani et al. 2012). Natomiast w europejskiej części zasięgu ptak ten stał się gatunkiem synantropijnym, związanym głównie z zadrzewieniami wiejskimi i miejskimi – sadami, parkami, cmentarzami, alejami drzew (Gorman 2004, Michalczuk & Michalczuk 2016a, b). Gniazduje tu także wzdłuż dolin rzecznych, ale przeważnie w sąsiedztwie zabudowy wiejskiej. Tymczasem badania podejmowane po roku 2000 wykazały, że dzięcioł białoszy stał się także liczny na terenach miejskich, gdzie lokalnie był dominującym dzięciołem (Fröhlich & Ciach 2013, Figarski 2014, Kawa & Ostański 2015, Kajtoch & Figarski 2017). Najlepiej rozpoznana miejska populacja tego gatunku zamieszkuje obszar Krakowa i okolic, gdzie na początku XX w. wykazano ok. 35 par lęgowych, ale liczebność szacowano nawet na 210–240 terytoriów (Fröhlich & Ciach 2013). Sytuację populacji dzięcioła białoszyjego komplikuje hybrydyzacja z dzięciołem dużym *D. major* (Winkler 1972, Gorman 1997). Zjawisko to, wbrew wcześniejszym doniesieniom, nie jest rzadkie w Polsce, przynajmniej w odniesieniu do populacji miejskich (Dudzik & Polakowski 2011, Michalczuk et al. 2014, Figarski & Kajtoch 2018a, Gurgul et al. 2019, Kajtoch & Kusal 2022).

Liczebność i zagęszczenie populacji dzięcioła białoszyjego zasiedlającej krajobraz rolniczy w Polsce południowo-wschodniej w okresie 2004–2012 zmniejszyły się dwukrotnie (Michalczuk & Michalczuk 2015). Jako podstawową przyczynę spadku liczebności wskazywano usuwanie starych drzew owocowych. Zanik stanowisk gatunku w siedliskach o niskim stopniu zabudowy w kluczowym obszarze występowania w kraju, tj. na Lubelszczyźnie i Podkarpaciu, był impulsem dla sprawdzenia zmian liczebności w populacjach miejskich w Polsce południowo-wschodniej. W niniejszej pracy porównano występowanie dzięcioła białoszyjego na powierzchniach próbnych zlokalizowanych w aglomeracji krakowskiej, dla których dostępne były dane o liczebności gatunku w latach 2012–2015.

Metody

Dane na temat rozmieszczenia i liczebności stanowisk lęgowych na trzech powierzchniach próbnych w latach 2012–2015 zaczerpnięto z wcześniejszych publikacji (Fröhlich & Ciach 2013, Kajtoch & Figarski 2017) (rys. 1). Pierwsza powierzchnia, inwentaryzowana w roku 2012 (10 km²) znajdowała się na pograniczu centralnej i północnej części Krakowa (dzielnice Śródmieście i Krowodrza). Druga powierzchnia (12,5 km²), badana w roku 2014, zlokalizowana była w południowej części Krakowa (dzielnica Podgórze), a trzecia (13 km²), inwentaryzowana w roku 2015, znajdowała się w Wieliczce. Powierzchnia krakowska-północna zlokalizowana była głównie w obrębie starej zabudowy miejskiej oraz częściowo w obszarze niskiej zabudowy blokowej. Powierzchnia krakowska-południowa obejmowała głównie tereny wysokich blokowisk i zabudowy jednorodzinnej. Z kolei powierzchnia wielicka obejmowała szersze spektrum typów zabudowy miejskiej – od zabudowy kamienicznej po osiedla jednorodzinne i wielorodzinne (wyłącznie niska zabudowa). Na wszystkich powierzchniach zlokalizowane były tereny przemysłowe i torowiska kolejowe wraz z typową dla nich rozproszoną zielenią (w tym liczne aleje topolowe), a także parki i cmentarze. Dodatkowo na powierzchni krakowskiej-południowej, a szczególnie wielickiej, liczne były sady przy zabudowie jednorodzinnej (na peryferiach Wieliczki o charakterze wiejskim).

Rys. 1. Lokalizacja trzech powierzchni (czarne granice) na tle aglomeracji krakowskiej z podziałem na główne i satelitarne dzielnice miasta

Fig. 1. Location of three plots (black borders) against the backdrop of the Krakow agglomeration, divided into main districts and satellite cities. (1) – study plot in southern Krakow, (2) – study plot in northern Krakow, (3) – study plot in Wieliczka

Dane o rozmieszczeniu terytoriów dzięcioła białoszyjowego na wszystkich powierzchniach uzyskano z zastosowaniem metody kartograficznej połączonej ze stymulacją gło-

sową (Tomiałojć 1980, Michalczuk & Michalczuk 2006a, b). Szczegóły metodyczne dostępne są w wymienionych pracach źródłowych.

W roku 2021 powtórzono wyszukiwanie stanowisk lęgowych na wszystkich trzech powierzchniach z zastosowaniem tej samej metodyki. W trakcie prac terenowych odnotowywano także stanowiska lęgowe dzięcioła dużego (nie omawiane w tej pracy) oraz zwracano uwagę na obecność par mieszanych i par z udziałem hybryd. Do identyfikacji mieszańców zastosowano zestaw cech fenotypowych podsumowanych przez Figarskiego i Kajtocha (2018a). Jako parę mieszaną określano parę tworzoną przez ptaki obu gatunków, tj. osobnika dzięcioła białoszyjego i osobnika dzięcioła dużego (bez względu na płeć). Jako parę z hybrydą określano parę, w której przynajmniej jeden z ptaków został zidentyfikowany jako mieszaniec.

Każde stanowisko dzięciołów białoszyjych (także par mieszanych i z udziałem hybryd) przypisano do wytypowanych kategorii zieleni obecnej na terenach miejskich – parki, cmentarze, aleje wzdłuż ciągów komunikacyjnych (drogowych i kolejowych), rozproszone zadrzewienia osiedlowe, wzdłuż cieków wodnych, niezagospodarowane (nieuporządkowane) na peryferiach osiedli (typu leśnego), działki ogrodowe i sady.

W analizach uwzględniono bezwzględne liczebności dzięcioła białoszyjego stwierdzone we wszystkich powierzchniach, a także zagęszczenia (przeliczone na 10 km²). Udział terytoriów w poszczególnych kategoriach zadrzewień (wyliczony łącznie dla trzech powierzchni w dwóch okresach) porównano testem χ^2 .

Wyniki

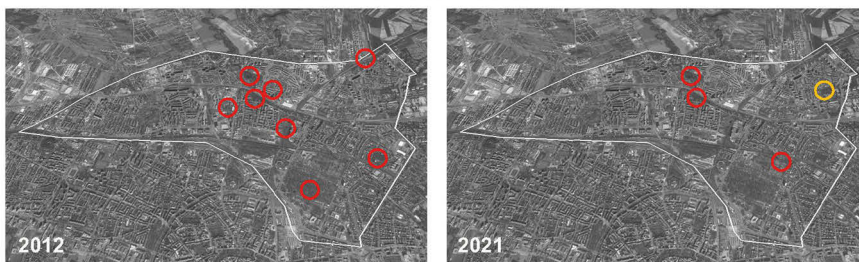
Stan populacji w latach 2012–2015

Na powierzchni krakowskiej-północnej w roku 2012 liczebność dzięcioła białoszyjego oceniono na 5,5–7,5 par lęgowych (zagęszczenie 5,5–7,5 pary/10 km²; Fröhlich & Ciach 2013; rys. 2). Dodatkowo odnotowano jedną parę mieszaną, po uwzględnieniu której zagęszczenie wynosiło 6,5–8,5 pary/10 km². Na powierzchni krakowskiej-południowej w roku 2014 odnotowano 11 par (8,8 pary/ 10 km²; Kajtoch & Figarski 2017; rys. 2). Dodatkowo stwierdzono jedną parę mieszaną i obserwowano jedną dorosłą samicę mieszańca, prawdopodobnie bez partnera. Uwzględniając parę mieszaną zagęszczenie wynosiło 9,6 pary/10 km². Na powierzchni wielickiej odnotowano 4 pary, co odpowiadało zagęszczeniu 3,1 pary/10 km² (Kajtoch & Figarski 2017; rys. 2). Jedna z tych par tworzona była przez samicę dzięcioła białoszyjego i samca-mieszańca.

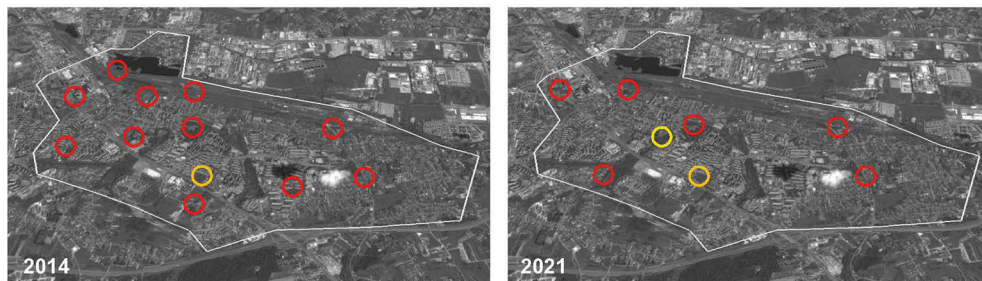
Stan populacji w roku 2021

Na powierzchni krakowskiej-północnej stwierdzono 3 stanowiska (3 pary/10 km²; rys. 2). Dodatkowo stwierdzono jedną parę mieszaną. Uwzględniając parę mieszaną zagęszczenie wynosiło 4 pary/10 km². Na powierzchni krakowskiej-południowej odnotowano 6 stanowisk (4,8 pary/10 km²; rys. 2). Ponadto na tej powierzchni gniazdowała jedna para mieszana oraz jedna para tworzona przez dwa hybrydy. Uwzględniając pary mieszańce i mieszańcowe zagęszczenie wynosiło 6,4 pary/10 km². Na powierzchni wielickiej obserwowano dzięcioły białoszyje na 3 stanowiskach (2,3 pary/10 km²; rys. 2). Jedna z tych par tworzona była przez samicę dzięcioła białoszyjego i samca-mieszańca. Dodatkowo odnotowano parę mieszaną, po uwzględnieniu której zagęszczenie wynosiło 3,1 pary/10 km².

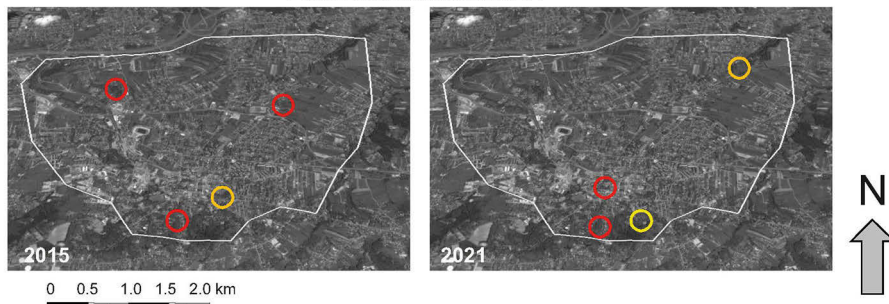
POWIERCHNIA PÓŁNOCNO-KRAKOWSKA

POWIERCHNIA POŁUDNIOWO-KRAKOWSKA

POWIERCHNIA WIELICKA

Rys. 2. Rozmieszczenie stanowisk lęgowych dzięcioła białoszyjnego (czerwone kółka), par mieszanych dzięcioła białoszyjnego i dzięcioła dużego (pomarańczowe kółka) oraz par z hybridami (żółte kółka) na trzech powierzchniach w aglomeracji krakowskiej w latach 2012–2015 i 2021. Podkład mapowy – ortofotomapa z <https://www.google.pl/maps>

Fig. 2. Distribution of the breeding sites of the Syrian Woodpecker (red circles), mixed pairs of the Syrian Woodpecker and Great Spotted Woodpecker (orange circles) and pairs with hybrids (yellow circles) on three plots in the Krakow agglomeration in the years 2012–2015 and 2021. Map backgrounds – orthophoto-map from <https://www.google.pl/maps>

Zmiany rozmieszczenia

Na powierzchni krakowskiej-północnej jedynie dwa terytoria znaleziono w tych samych lokalizacjach w obu okresach, w miejscach pozostałych sześciu terytoriów nie stwierdzono ponownie ptaków, a dwa terytoria (w tym pary mieszańcowej) znaleziono w nowych lokalizacjach (rys. 2a, d). Na powierzchni krakowskiej-południowej pięć terytoriów pozostało w tych samych lokalizacjach w obu okresach, w miejscach sześciu terytoriów nie odnotowano ponownie ptaków, a trzy (w tym tworzone przez mieszańce) pojawiły się w nowych lokalizacjach (rys. 2b, e). Na powierzchni wielickiej dwa terytoria (w tym

jedno mieszane) pozostały w tych samych lokalizacjach, dwa miejsca nie były ponownie zasiedlone przez ptaki, a dwa (w tym jedno mieszańcowe) odnotowano w nowych miejscach (rys. 2c, f).

Zajmowane siedliska

W okresie 2012–2015 dzięcioły białoszyje (uwzględniając pary mieszane i pary z hybridami) zasiedlały głównie aleje wzdłuż ciągów komunikacyjnych (kolejowe i drogowe – 37% stanowisk), a także parki (21%) i sady (13%), natomiast inne rodzaje zadrzewień zajmowane były przez pojedyncze pary (cmentarze – 8%, zadrzewienie osiedlowe – 8%, niezagospodarowane zadrzewienia – 8% i zadrzewienia nadrzeczne – 4%). W roku 2021 udział zajmowanych typów zadrzewień uległ zmianie ($\chi^2 = 27,78$; $df=8$; $P<0,001$). Najwięcej stanowisk (par jednogatunkowych, mieszanych i par z udziałem hybrid) odnotowano w parkach (38%), następnie alejach przy ciągach komunikacyjnych (25%), w zadrzewieniach nadrzecznych (13%) i niezagospodarowanych (13%). Pozostałe typy zadrzewień zasiedlane były przez pojedyncze pary (cmentarze – 6%, sady – 6%).

Dyskusja

Populacje dzięcioła białoszyjowego w Polsce do początku XX w. były przede wszystkim znane z terenów wiejskich i siedlisk nadrzecznych (Michalczuk & Michalczuk 2011, Kajtoch 2017). Gatunek ten był obserwowany w miastach, ale długo nie podejmowano żadnych inwentaryzacji czy badań nad populacjami miejskimi, przez co wiedza o rozmieszczeniu i liczebności gatunku w terenach silnie zurbanizowanych była fragmentaryczna. Dane takie pojawiały się w regionalnych atlasach ornitologicznych, ale nie były poparte metodycznymi inwentaryzacjami, co w połączeniu z trudnościami w wykrywaniu gatunku (konieczność stymulacji głosowej dla efektywnego lokalizowania ptaków; Michalczuk & Michalczuk 2006a, b) powodowało, że wielkości populacji miejskich były niedoszacowane. Wyjątkiem był atlas ptaków Przemyśla, który szczegółowo precyzował rozmieszczenie i liczebność tego gatunku, określanej wtedy na 10–15 par (Kunysz & Kurek 1997). Dopiero podsumowanie stanu wiedzy o występowaniu dzięcioła białoszyjowego w Rzeszowie i Krakowie wykazało, że był to gatunek liczny, wręcz dominujący w zespole dzięciołów miejskich, jeżeli nie uwzględnić miejskich lasów (Fröhlich & Ciach 2013, Kawa & Ostański 2015, Kajtoch & Figarski 2017). W Rzeszowie liczebność gatunku oceniono na co najmniej 19 par (Kawa & Ostański 2015), a w Krakowie zinwentaryzowano 35 stanowisk, szacując jednak całkowitą liczebność w granicach administracyjnych miasta na 210–240 terytoriów (Fröhlich & Ciach 2013). Badania wykonane w Radomiu, Grodzisku Mazowieckim i Milanówku wskazały na liczne występowanie dzięcioła białoszyjowego także w miastach Mazowsza (Figarski 2014, Figarski & Kajtoch 2018b).

Dane zaprezentowane w niniejszym opracowaniu wskazują na spadek liczebności populacji miejskiej w aglomeracji krakowskiej. W perspektywie ostatniej dekady liczebność gatunku zmniejszyła się o około 50% (52% po wykluczeniu z wyliczeń par mieszanych i par z hybridami). Spadek ten jednak nie jest jednakowy ponieważ najwyższy wskaźnik zmniejszenia liczebności zaobserwowano na powierzchni w północnym Krakowie (o 57% biorąc pod uwagę tylko „czyste” pary i 50% uwzględniając pary mieszane i z mieszańcami), mniejszy w południowym Krakowie (analogicznie o 45% i 33%), a najmniejszy w Wieliczce (analogicznie o 33% i 0%). Mniejszy spadek w Wieliczce może być pozorny ponieważ tam dzięcioły inwentaryzowano najpóźniej (w roku 2015), kiedy to

mógł już następować regres populacji. Spadek ten należy tłumaczyć prawdopodobnie zanikiem preferowanych przez dzięcioła białoszyjgo zadrzewień. W ostatnim dziesięcioleciu zintensyfikowano usuwanie zieleni miejskiej, eliminując w głównej mierze drzewa wzdłuż ciągów komunikacyjnych (przebudowy dróg i torowisk) oraz przed planowanymi inwestycjami (np. zabudowa jednorodzinna, wielorodzinna, pod tereny firmowe czy przemysłowe). Niebagatelne znaczenie mogło mieć także usuwanie pojedynczych drzew i konarów, ze względu na ich stan sanitarny, mających szczególne znaczenie dla dzięciołów w krajobrazie miejskim (Fröhlich & Ciach 2020). Szczególnie rok 2017 okazał się krytyczny z uwagi na obowiązującą wtedy zmianę przepisów, potocznie nazywanych „Lex Szyszko”, sprzyjających masowemu usuwaniu drzew (Kronenberg et al. 2021). Porównanie rozmieszczenia stanowisk w odniesieniu do typów zadrzewień miejskich wskazuje na negatywny wpływ usuwania alei wzdłuż tras komunikacyjnych oraz likwidacji starych sadów na istnienie miejskich terytoriów (Kajtoch & Figarski 2017). Wycinanie sadów wskazywano jako przyczynę zaniku populacji wiejskiej w Polsce południowo-wschodniej (Michalczuk & Michalczuk 2015, Kajtoch 2017). Znamienne jest, że jednocześnie dzięcioły białoszyje w mieście zaczęły liczniej zasiedlać parki, zadrzewienia nadrzeczne oraz niezagospodarowane. Są to jedyne miejsca w miastach, gdzie drzewa są w pewnym stopniu chronione (parki), albo mniej narażone na usuwanie (otoczenie cieków i np. tereny przemysłowe). Obserwowany spadek liczebności dotyczy jednak tylko porównania dwóch okresów odległych o niecałą dekadę. Nie można wykluczyć, że jest to jedynie efekt dynamiki populacji – fluktuacji liczebności i trend ten może ulec odwróceniu, jak to wykazano np. u dzięcioła średniego *Dendrocoptes medius* (Kosiński et al. 2022).

Biorąc pod uwagę dostępne dane na temat zagęszczeń gatunku, dostępność siedlisk w Krakowie, a także postępujący zanik terytoriów (Ł. Kajtoch & B. Kusal, mat. niepubl.), aktualną populację dzięcioła białoszyjgo w aglomeracji krakowskiej (Kraków wraz z przyległymi miastami – Wieliczką, Skawiną, Niepołomicami; rys 1) można oszacować na 50–60 par lęgowych, z czego 40–50 par w samym Krakowie, wliczając pary mieszane i pary tworzone przez mieszańce, które aktualnie mogą stanowić nawet 20–25% populacji. W konsekwencji w Krakowie par dzięcioła białoszyjgo tworzonych wyłącznie przez osobniki tego gatunku jest prawdopodobnie tylko 30–40.

Obecność dzięcioła białoszyjgo w większych zadrzewieniach, o charakterze zbliżonym do leśnego powoduje, że ptaki te coraz częściej współwystępują z dzięciołami dużymi (Figarski & Kajtoch 2018b). Dzięcioł duży w ostatnim czasie wykazuje wzrostowy trend liczebności w Polsce (Wardecki et al. 2021) i także na badanych powierzchniach zaobserwowano znaczny wzrost liczebności tego gatunku (Ł. Kajtoch – mat. niepubl.). Oba gatunki mają częściowo rozdzielne nisze siedliskowe (Figarski & Kajtoch 2018b), jednak nakładające się na tyle, że współwystępują w większych zadrzewieniach miejskich. Gatunki te różnią się także behawiorem, ale odmienność ta nie stanowi bariery rozrodczej (Figarski 2018). Efektem współwystępowania mogą być zarówno zachowania antagonistyczne – konkurencja pośrednia o siedlisko i pokarm, jak i bezpośrednie starcia wymuszające zmianę granic terytoriów. Jednocześnie gatunki te hybrydują (Winkler 1972, Gorman 1997) i niedawne badania wykazały, że jest to zjawisko powszechne, prawdopodobnie nasilające się (Figarski & Kajtoch 2018a, Kajtoch & Kusal 2022). Oba zjawiska, tj. konkurencja i hybrydyzacja mogą, obok wpływu zmian środowiskowych, być istotnymi czynnikami wpływającymi na spadek liczebności dzięcioła białoszyjgo. Badania mające na celu wyjaśnienie tego wpływu są realizowane i będą przedmiotem osobnych opracowań.

Regres populacji dzięcioła białoszyjego zasiedlającej tereny wiejskie wykazano dla Rostocza (Michalczyk & Michalczyk 2011), ale także Małopolski (Kajtoch 2017, Ł. Kajtoch – dane niepubl.), i dotyczy on także populacji miejskiej. Przedstawione porównanie występowania dzięcioła białoszyjego na trzech powierzchniach w aglomeracji krakowskiej jest pierwszym, i jak dotąd jedynym, dowodem, że regres ten dotyczy także populacji miejskich, przynajmniej na południu kraju. Oczywiście prezentowane dane nie mogą być ekstrapolowane na całą miejską populację krajową z uwagi na dostępność danych jedynie z trzech obszarów na obszarze aglomeracji krakowskiej i dwóch okresów badań. Jednak są to jedyne dostępne informacje na ten temat z uwagi na fakt, iż Państwowy Monitoring Środowiska nie obejmuje monitorowania stanu populacji dzięcioła białoszyjego w Polsce. W ramach Monitoringu Ptaków Polski monitorowanych jest większość gatunków ptaków wymienionych w Załączniku I Dyrektywy Ptasiej (2009/147/EC), w tym dzięcioł białogrzbiety *D. leucotos* i trójpalczasty *Picoides tridactylus* (w ramach dedykowanego tym gatunkom Monitoringu Rzadkich Dzięciołów). Monitoring Pospolitych Ptaków Lęgowych również nie dostarcza danych ponieważ stosowana metodyka nie pozwala na śledzenie trendów populacyjnych dzięcioła białoszyjego. Podobny problem dotyczy niedawno wdrożonego Monitoringu Pospolitych Ptaków Miast. Polska jest zobligowana do raportowania stanu populacji gatunków z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej oraz przeciwdziałania niekorzystnym zmianom w ich populacjach. Wskazane jest zatem objęcie monitoringiem także stanu populacji dzięcioła białoszyjego.

Zaobserwowany w aglomeracji krakowskiej spadek liczebności dzięcioła białoszyjego w perspektywie ostatniej dekady sięga 50%. Spadek ten jest zbieżny z silnym regresem populacji wiejskiej w Polsce południowo-wschodniej, gdzie także w perspektywie dekady wykazano spadek o 50% (2004–2012) (Michalczyk & Michalczyk 2015). Także rozpowszechnienie gatunku w Polsce południowo-wschodniej spadło o około połowę w perspektywie trzech dekad (Ł. Kajtoch – dane niepubl.). Tak silne zmniejszenie liczebności jest przesłanką za zakwalifikowaniem dzięcioła białoszyjego jako zagrożonego (ang. *endangered*) w skali kraju, ponieważ spadek liczebności sięga 50% w trakcie dekady (lub trzech pokoleń), zagrożenia są znane (przede wszystkim usuwanie preferowanych zadrzewień), ale nie ustały (regres populacji postępuje, przynajmniej w Polsce południowo-wschodniej będącej głównym obszarem lęgowym w kraju), a zmiany mogą być nieodwracalne (odtworzenie preferowanych drzewostanów wymaga dekad). Brak danych monitoringowych spowodował, że dzięcioł białoszyi nie został ujęty w najnowszym wydaniu Czerwonej Listy Ptaków Polski (Wilk et al. 2020), chociaż powinien się tam znaleźć z uwagi na silny spadek liczebności. Dodatkowo zanik stanowisk w Polsce zachodniej i północnej został już odnotowany w nowym wydaniu europejskiego atlasu ptaków lęgowych (Keller et al. 2020), chociaż jednocześnie pojawiają się geograficznie odległe stwierdzenia, np. na Ziemi Lubuskiej (www.ornitho.pl). Krajowy szacunek liczebności populacji dzięcioła białoszyjego na 1 000–2 000 par (Chodkiewicz et al. 2015) jest powtarzany w kolejnych wydaniach takich ocen bez odniesienia do żadnych danych wynikających z powtarzalnych badań terenowych. Dodatkowo w Czerwonej Liście Ptaków Polski (Wilk et al. 2020) podano, że liczebność gatunku wynosi 2 800 osobników, bez podania źródła dla tego szacunku.

Dzięcioł białoszyi jest jednym z gatunków specjalnej troski w Unii Europejskiej – wymieniony jest w Załączniku I Dyrektywy Ptasiej i w ramach programu Natura 2000 utworzono dla niego sieć ostoi. Z uwagi na stan wiedzy o rozmieszczeniu i liczebności z początku XX w. wszystkie krajowe ostoje tego gatunku wyznaczono wyłącznie na obszarach wiejskich i nadrzecznych, pomijając populacje miejskie (Wilk et al. 2010), cho-

ciaż już wtedy znane były jego wysokie zagęszczenia, np. w Przemysłu (Kunysz & Kurek 1997). Dla pełniejszej ochrony populacji dzięcioła białoszyjego w Polsce celowe byłoby objęcie ochroną także wybranych, ciągle licznych populacji miejskich. Ostoje Natura 2000 w miastach byłyby trudne w zarządzaniu, co jednak nie powinno być kluczowym argumentem przeciw takiemu rozwiązaniu, jeżeli na terenach miejskich występują populacje kluczowe w kraju. Najważniejszym zabiegiem mogącym ograniczyć zanik stanowisk dzięcioła białoszyjego powinno być zaniechanie usuwania drzew i zadrzewień topolowych oraz wierzbowych, a także starszych sadów w miastach, jako siedlisk preferowanych przez dzięcioły białoszyje. Natomiast potencjalny wpływ konkurencji i hybrydyzacji z dzięciołem dużym nie mogą być wyeliminowane ani kontrolowane z uwagi na to, że są to zjawiska naturalne i nie ma możliwości wpływania na ich oddziaływanie. Dzięcioł białoszyi w Polsce gniazduje na skraju zasięgu gatunku, stąd sytuacja krajowej populacji może być podatna na znaczne wahania liczebności i zależna od kondycji populacji w zwartej części europejskiego zasięgu. Dlatego też potrzebne jest wdrożenie systematycznego monitoringu zmian rozpowszechnienia i liczebności dzięcioła białoszyjego na dedykowanych temu gatunkowi powierzchniach w Polsce.

Literatura

- Aghanajafizadeh A., Heydari F., Naderi G., Hemami M.R. 2011. Nesting hole site selection by the Syrian woodpecker, *Dendrocopos syriacus*, in Yazad province, Iran. *Zool. Middle East* 53: 3–6.
- Al-Safadi M.M. 2004. On the breeding biology of the Syrian woodpecker, *Dendrocopos syriacus*, in the Gaza Strip. *Zool. Middle East* 32: 7–12.
- Chodkiewicz T., Kuczyński L., Sikora A., Chylarecki P., Neubauer G., Ławicki Ł., Stawarczyk T. 2015. Oceny liczebności ptaków lęgowych w Polsce w latach 2008–2012. *Ornis Pol.* 56: 149–189.
- Ciosek J., Tomiałojć L. 1982. Dzięcioł syryjski, *Dendrocopos syriacus* (Hempr. et Ehrenb.), ptakiem lęgowym w Polsce. *Prz. Zool.* 26: 101–109.
- Dudzik K., Polakowski M. 2011. Przypadki lęgów mieszanych oraz problematyka identyfikacji mieszańców międzygatunkowych dzięcioła białoszyjego *Dendrocopos syriacus* i dzięcioła dużego *Dendrocopos major* w Polsce. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 67: 254–260.
- Figarski T. 2014. Habitat characteristics of the Syrian Woodpecker *Dendrocopos syriacus* in the city of Radom, Poland – preliminary results. In: Indykiewicz P., Böhner J. (eds.). *Urban fauna. Animal, man, and the city – interactions and relationships*, ss. 225–234. University of Science and Technology, Bydgoszcz.
- Figarski T. 2017. Contrasting seasonal reactions of two sibling woodpeckers to playback stimulation in urban areas — implications for inventory and monitoring of the Syrian woodpecker. *Behaviour* 154: 981–996.
- Figarski T., Kajtoch Ł. 2018a. Hybrids and mixed pairs of Syrian and Great Spotted Woodpeckers in urban populations. *J. Ornithol.* 159: 311–314.
- Figarski T., Kajtoch Ł. 2018b. Differences in habitat requirements between two sister *Dendrocopos* woodpeckers in urban environments: implication for the conservation of Syrian Woodpecker. *Acta Ornithol.* 53: 23–36.
- Fröhlich A., Ciach M. 2013. Rozmieszczenie i liczebność dzięcioła białoszyjego *Dendrocopos syriacus* w Krakowie. *Ornis Pol.* 54: 237–246.
- Fröhlich A., Ciach M. 2020. Dead tree branches in urban forests and private gardens are key habitat components for woodpeckers in a city matrix. *Landsc. Urban Plan.* 202: 103869.
- Gorman G. 1997. Hybridisation by Syrian Woodpeckers. *Brit. Birds* 90: 578.
- Gorman G. 2004. *Woodpeckers of Europe. A study of the European Picidae*. Bruce Coleman Books, London.
- Gurgul A., Miksza-Cybulska A., Szmatoła T., Jasielczuk I., Semik-Gurgul E., Bugno-Poniewierska M., Figarski T., Kajtoch Ł. 2019. Evaluation of genotyping by sequencing for population genetics

- of sibling and hybridizing birds: an example using Syrian and Great Spotted Woodpeckers. *J. Ornithol.* 160: 287–294.
- Kajtoch Ł. 2017. The importance of traditional orchards for breeding birds: the preliminary study on Central European example. *Acta Oecol.* 78: 53–60.
- Kajtoch Ł., Figarski T. 2017. Comparative distribution of Syrian and great spotted woodpeckers in different landscapes of Poland. *Folia Zool.* 66: 29–36.
- Kajtoch Ł., Kusal B. 2022. The first case of a successful brood from a double hybrid mixed pair *Dendrocopos syriacus* x *D. major* (Picidae). *Ibis* 164: 1273–1277.
- Kawa P., Ostański M. 2015. Ptaki lęgowe Rzeszowa. Ptaki Podkarpacia XIII: 3–44.
- Keller V., Herrando S., Voříšek P., Franch M., Kipson M., Milanese P., Martí D., Anton M., Klvaňová A., Kalyakin M.V., Bauer H.-G., Foppe R.P.B. 2020. European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. European Bird Census Council & Lynx Edicions, Barcelona.
- Khanaposhtani M.G., Kaboli M., Karami M., Etemad V. 2012. Effect of habitat complexity on richness, abundance and distributional pattern of forest birds. *Environ. Manage.* 50: 296–303.
- Kosiński Z., Kempa M., Żurawlew P. 2022. Population size, trend, and predictors of abundance of the Middle Spotted Woodpecker *Dendrocoptes medius* in the Natura 2000 Special Protection Area Krotoszyn Oak Forest in 2010–2020. *Ornis Pol.* 63: 177–198.
- Kronenberg J., Łaszkiwicz E., Sziło J. 2021. Voting with One's Chainsaw: What Happens When People are Given the Opportunity to Freely Remove Urban Trees? *Landsc. Urban Plan.* 209: 104041.
- Kunysz P., Kurek H. 1997. Atlas ptaków lęgowych miasta Przemyśla 1993–1996. *Badania nad Ornitofauną Ziemi Przemyskiej* 5: 5–46.
- Michalczyk J. 2014. Expansion of the Syrian Woodpecker *Dendrocopos syriacus* in Europe and Western Asia. *Ornis Pol.* 55: 149–161.
- Michalczyk J., Michalczyk M. 2006a. Reaction on playback and density estimations of Syrian Woodpecker *Dendrocopos syriacus* in agricultural areas of SE Poland. *Acta Ornithol.* 41: 33–39.
- Michalczyk J., Michalczyk M. 2006b. Przydatność różnych metod do monitoringu liczebności dzięcioła białoszyjowego *Dendrocopos syriacus*. *Not. Orn.* 47: 175–184.
- Michalczyk J., Michalczyk M. 2015. Spadek liczebności dzięcioła białoszyjowego *Dendrocopos syriacus* w krajobrazie rolniczym południowo-wschodniej Polski w latach 2004–2012. *Ornis Pol.* 2: 67–75.
- Michalczyk J., Michalczyk M. 2016a. Habitat preferences of Picidae woodpeckers in the agricultural landscape of SE Poland: is the Syrian Woodpecker *Dendrocopos syriacus* colonizing a vacant ecological niche? North-West. *J. Zool.* 12: 14–21.
- Michalczyk J., Michalczyk M. 2016b. Nesting preferences of Syrian Woodpeckers *Dendrocopos syriacus* in the agricultural landscape of SE Poland. *Acta Ornithol.* 51: 71–81.
- Michalczyk J., McDevitt A. D., Mazgajski T. D., Figarski T., Ilieva M., Bujoczek M., Malczyk P., Kajtoch Ł. 2014. Tests of multiple molecular markers for the identification of great spotted and Syrian woodpeckers and their hybrids. *J. Ornithol.* 155: 591–600.
- Michalczyk J., Michalczyk M., Cymbała R. 2011. Przydatność różnych metod do monitoringu liczebności dzięcioła białoszyjowego *Dendrocopos syriacus*. *Ornis Pol.* 52: 280–287.
- Munteanu D., Samwald O. 1997. *Dendrocopos syriacus* Syrian woodpecker. In: Hagemeyer W.J.M., Blair M.J. (eds.). *The EBCC atlas of European breeding birds: their distribution and abundance*, pp. 450–451. Academic Press, London, UK.
- Tomiałojć L. 1980. Kombinowana odmiana metody kartograficznej do liczenia ptaków lęgowych. *Not. Orn.* 21: 33–54.
- Wardecki Ł., Chodkiewicz T., Beuch S., Smyk B., Sikora A., Neubauer G., Meissner W., Marchowski D., Wylegała P., Chylarecki P. 2021. *Monitoring Ptaków Polski w latach 2018–2021*. *Biul. Monitoringu Przyrody* 22: 1–80.
- Wilk T., Jujka M., Krogulec J., Chylarecki P. (red.). 2010. *Ostoje ptaków w Polsce*. OTOP, Marki.
- Wilk T., Chodkiewicz T., Sikora A., Chylarecki P., Kuczyński L. 2020. *Czerwona lista ptaków Polski*. OTOP, Marki.
- Winkler H. 1972. Beiträge zur Ethologie des Blutspechts (*Dendrocopos syriacus*). Das nicht-reproduktive Verhalten. *Z. Tierpsychol.* 31: 300–325.